

TILSYNSUTVALGET FOR DOMMERE

KLAGE FRA A OG B PÅ SORENSKRIVER C, X TINGRETT. SAK NR 55/04.

Tilsynsutvalget for dommere har i møte 8. november 2004 truffet vedtak i ovennevnte sak.

Vedtaket er truffet av følgende medlemmer: Anne Lise Rønneberg, leder, Jon Høyland, Halvor Kjølstad, Trine Buttingsrud Mathiesen og Wenche Frogn Sellæg.

Ved brev av 20. juni 2004 har A og B innsendt klage på sorenskriver C, X tingrett. Klagen gjelder dommeratferd i forbindelse med hovedforhandling. Klagen er forelagt for sorenskriver C til uttalelse. Utvalget har videre innhentet uttalelse fra de øvrige av sakens aktører, herunder meddommere, aktor, forsvarer og bistandsadvokat, jf nedenfor. Den eneste som ikke har besvart anmodningen om å avgi uttalelse, er en polititjenestemann som møtte som sakkyndig vitne.

Saksforholdet er i korthet følgende:

Det dreier seg om en straffesak der tiltale var tatt ut mot en polititjenestemann for uaktsomt drap i forbindelse med en pågripelse. Hovedforhandling ble avholdt i tingrettens rettslokaler i mars 2004, der sorenskriveren var sakens administrator. Klagerne er avdødes barn, som var til stede under forhandlingene.

A og B har i hovedsak vist til følgende:

Klagers stilling under saken var som vitne og skadelidte i forhold til det borgerlige rettskravet som var til behandling. Klagen gjelder følgende forhold:

- Rettssaken foregikk i en av tingrettens små rettslokaler. Overvekten av tilhørerplassene ble fylt av politifolk. På forhånd visste sorenskriveren at det ville møte opp mange tilhørere, og saken burde vært overført til et større lokale. Venner av klagerne og avdødes arbeidskamerater fikk ikke plass, men måtte stå ute på gangen. Sorenskriveren stengte dørene med en spydig kommentar om at selv om saken gikk for åpne dører, gjaldt det dessverre ikke alle.
- Klagerne ble utvist fra rettslokalet uten grunn. Dette var en krenkelse av deres partsrettigheter, og avgjørelsen ble avsagt i en fiendtlig tone.
- Dommeren viste en betydelig mangel på respekt for rettens øvrige aktører og latterliggjørelse av dem, bl.a. ved hyppige innvendinger mot spørsmålene som ble stilt fra aktor og bistandsadvokat. Han skjelte dem ofte ut ved bruk av sarkastiske og spydige kommentarer. Som eksempel kan nevnes at han kunne si følgende til statsadvokaten. ”Du stiller så dumme spørsmål”, ”Jeg skjønner at du er i en annen verden”. Bistandsadvokaten og statsadvokaten ble ”konstant torpedert”, noe som skapte problemer for flyten i eksaminasjonen.
- Klagerne følte at deres interesser ikke ble ivaretatt, bl.a. ved at bistandsadvokaten ikke fikk tid nok til å belyse erstatningskravene. Det virket som om sorenskriveren hadde bestemt seg, og mente det var irrelevant. Bistandsadvokaten, advokat D, måtte gi seg etter noen minutter fordi dommeren nektet ham å stille spørsmål.

- Sorenskriveren ivaretok ikke vitnenes velvære, spesielt for klagerne som pårørende. B følte det som om hun var den tiltalte, og følte at dommeren ville svekke hennes troverdighet som vitne, i likhet med forsvareren. Dommeren var uhøflig, og tok ikke hensyn til at hun var pårørende. Han ga ikke inntrykk av å skjønne at eksaminasjonen kunne være spesielt vanskelig og tung for henne. Dommeren unnlot helt å gripe inn da forsvareren avhørte naboene, til tross for at de pårørende følte seg krenket som familie. Det virket som om det som ble sagt var underholdning for ham og skapte liv i rettssaken.
- B ble kritisert for å ha deltatt i en dokumentar, til tross for at dommeren hevdet at han ikke hadde sett denne.

Sarkasme og ironi preget rettssaken. Som vitner følte klagerne seg utsatt for en stor belastning, spesielt på grunn av dommerens negative holdning til dem, og hans direkte og personlige spørsmål. Han utstrålte en nedlatende holdning mot dem, og var ofte ikke nøytral i sine kommentarer. Inntrykket var som nevnt at han hadde bestemt seg for hva resultatet skulle bli.

At dommeren gjentatte ganger refset SEFO under forhandlingene er for så vidt klagen uvedkommende, men hans gjentatte refs av den foretatte etterforskningen hadde en uttalt stor innvirkning på de øvrige aktører og kan godt tenkes å ha innvirket på resultatet.

Klagerne vedlegger kopi av diverse avisutklipp samt kopi av brev av 30. mars 2004 fra Den norske Helsingforskomité, som også fulgte forhandlingene.

Sorenskriver C har i hovedsak uttalt følgende:

Hovedforhandlingen ble avholdt i tingrettens største rettssal, som likevel ikke var stor nok til å gi plass til samtlige som ønsket å overvære forhandlingene. De eneste det var reservert plasser for, var to sakkyndige vitner samt 6-7 journalister som hadde varslet sin tilstedeværelse. Det var mange tilhørere som måtte avvises. De ble forklart at man ikke kunne fylle opp rettssalen med for mange mennesker, av hensyn til en forsvarlig saksavvikling. Orienteringen ble gitt så fullstendig og klargjørende som omstendighetene tillot.

Det medfører ikke riktighet at to av de pårørende ble utvist eller bortvist fra rettssalen. Det vises til vedlagt rettsbok om hva som skjedde, og klagerne er kjent med de faktiske forhold.

Det er korrekt at sorenskriveren i flere tilfeller grep inn mot spørsmålsstilling fra aktor, forsvarer og bistandsadvokat. Det hører inn under prosessledelsen å gripe inn mot ledende spørsmål, villedende spørsmål og unødig repeterende spørsmål til tiltalte og vitner. Rettens formann har det overordnede ansvar for at saken behandles på en forsvarlig måte, herunder at bl.a. vitner ikke utsettes for mer ubehag enn det som er nødvendig for sakens opplysning. Det er alltid et dilemma for en dommer hvor ofte man skal bryte inn, men rettens formann må ta den belastningen det er å holde forhandlingene innenfor visse rammer.

Det er sikkert tilfelle at han i løpet av hovedforhandlingen har truffet avgjørelser eller er kommet med uttalelser som andre har reagert på. Et eksempel på uheldig uttalelse, eller unødig kross uttalelse, er de to uttalelsene til statsadvokaten som nevnes i klagen. Det var

grunnlag for å gripe inn, men det skulle selvsagt være brukt andre ord. Slikt kan skje under en hovedforhandling.

Det antas for øvrig at de profesjonelle aktører i større grad enn publikum vil forstå bakgrunnen for den konkrete prosessledelse, i mindre grad vil misforstå hva som sies, og vil være forberedt på å tåle selv skarp kritikk fra dommeren.

Det avvises selvsagt at han som dommer hadde bestemt seg for utfallet av saken på forhånd, eller hadde fiendtlige, forutinntatte eller nedlatende holdninger overfor noen aktører, parter eller vitner. Vedlagte kopi av rettsboken klarlegger at flere påstander i klagen er uriktige.

I tilknytning til en så spesiell og tragisk sak vil det ikke være riktig av ham – selv ved en klagebehandling som denne – å imøtegå ytterligere konkrete klagepunkter fra avdødes nære slektninger.

Til bistandsadvokaten – advokat D's uttalelse – bemerkes særskilt: Advokat D har påpekt en lite ønskelig dommerholdning overfor et sakkyndig vitne. Dette vitnet fikk to ganger irettesettelser for å ha unnlatt å slå av en mobiltelefon som forstyrret forhandlingene. Den andre irettesettelsen hadde en "rimelig skarp form", idet telefonen ikke var blitt slått av etter første anmodning om det. Vitnet ble da bedt om å søke hjelp for å få slått av telefonen dersom han ikke klarte dette selv.

Til uttalelsen fra Y statsadvokater vises til at han har beklaget et par uttalelser overfor statsadvokat E, noe han også har meddelt statsadvokaten direkte. Det kan ellers bekreftes at det de siste 2-3 årene har forekommet noen tilfeller med så vidt dårlige forberedte og gjennomførte aktorater at det har fremtrådt som et rettssikkerhetsproblem, og som også andre har reagert på. Enkelte møtende aktører har da fått sterk kritikk. At ikke alle tåler kritikk for kritikkverdig arbeid tas til etterretning, men det kan sikkert være slik at kritikken kunne vært meddelt på en annen måte og i en annen form. Det understrekes at det ikke var tale om slike forhold i denne saken. Det har statsadvokat E fått tilbakemelding om.

Forsvareren – advokat F – har ikke sluttet seg til den kritikk som fremkommer i klagen. Han har påpekt at sorenskriveren neppe kan bebreides at rettslokalene ikke er større, og at publikumsplassene var opptatt av arbeidskolleger av tiltalte og fornærmede A, representanter for Helsingforskomiteen m.v.

De pårørende ble i egenskap av vitner bedt om å forlate rettssalen under tiltaltes forklaring. Dette skjedde etter forsvarerens begjæring, som var begrunnet i straffeprosessuelle regler.

Det overlates til de øvrige aktører å inngi bemerkninger til påstanden om dommerens manglende respekt for dem.

Han er uenig i at bistandsadvokaten ikke fikk anledning til å ivareta klagernes interesser. De pårørendes interesser ble respektert av sorenskriveren, og ble dessuten meget godt ivaretatt av advokat D.

Forsvareren deler fullt ut den kritikk B og TV2 må tåle for å ha laget et "spekulativt TV-innslag" om saken, som bevisst ble presentert samme dag som rettsforhandlingene åpnet, velegnet til å påvirke rettens medlemmer.

Bistandsadvokaten – advokat D – har i hovedsak bemerket følgende:

Saken begynte uheldig, det var et klart feilgrep av retten å akseptere at hovedforhandlingen ble holdt i et rettslokale som må oppfattes uegnet. Det var forutsatt betydelig pågang av tilhørere, fra politiet og fra menneskerettighetshold, og fra representanter for pressen. Hovedforhandlingen ga fra oppstart av på denne måten et lite hyggelig inntrykk av en straffesaksbehandling og en norsk domstol. Spesielt med det ”bakteppe” som var til stede for nettopp denne straffesaken, oppfattet han det som svært uheldig.

Etter dette var det fra starten av skapt en stemning med en viss anspenhet og med liten plass og lite rom til overs for den ro og trygge velvillighet overfor så vel profesjonelle aktører som sivile deltakere, som ville vært ønskelig i en sak av denne karakter. Det var de sivile parter som var hans klienter – de pårørende – som klart følte seg minst forstått av rettens administrator.

Rettsformannens ledelse ble i en viss grad preget av det som allerede fra starten av ble oppfattet som en litt anspent og mindre harmonisk rettsforhandling. Den som var sterkest lidende, var utvilsomt statsadvokaten. Dette var etter bistandsadvokatens syn så vidt ille at han vurderte selv å ta statsadvokaten og hans ivaretagelse av aktorrollen i forsvar. Han fant imidlertid ikke å ville gjøre dette, idet dette lett – og naturlig nok – ville kunne misoppfattes av hans sivile parter.

Som bistandsadvokat fant han å ville føre til protokolls en protest mot dommerens administrasjon ved hans egen krysseksaminasjon av tiltalte. Han følte at han ikke hadde mulighet til å rekke frem til det som var hans poeng ved spørsmålsstillingen, idet tiltalte allerede hadde uttalt seg om spørsmålene og rettsformannen dermed mente at disse var besvart.

Hans parter følte både sin integritet og verdighet dypt krenket, og også de følte at bistandsadvokaten ikke fikk fullført sitt oppdrag i rettssalen. Han er av den oppfatning at hans parter har grunn til å klage.

Y statsadvokatembeter – v/embetsleder og møtende statsadvokat – har avgitt en felles uttalelse. I denne uttalelsen heter det følgende:

”Møtende aktor – statsadvokat E – er enig i de forhold som adv. D påpeker i sitt brev av 10. juli 2004. Sorenskriver C hadde ved flere anledninger en tone overfor sakens parter som ikke synes å være i tråd med god dommerskikk.

En vil bemerke at sakens parter selvsagt må akseptere irettesettelser – selv om en er uenig – fra rettens administrator. Det særegne med sorenskriverens prosessledelse er hans sarkastiske form og nedlatende kommentarer. Dette kombinert med gjentatte avbrytelser, medførte at saken var vanskelig å gjennomføre for påtalemyndigheten.

I tillegg vil påtalemyndigheten nevne at flere aktorer de senere årene har reagert på måten sorenskriver C administrerer saker på. Enkelte aktorer har nektet å aktorere saker ved X tingrett fordi de ikke klarer å gjennomføre hovedforhandling på en forsvarlig måte med sorenskriver C som administrator.”

Etter at utvalget v/sekretariatet ba om en nærmere konkretisering, har statsadvokat E, som var møtende aktor, uttalt følgende:

”Under hovedforhandlingen kom administrator med følgende bemerkninger:

Henvendt til aktor: Saken begynner å ligne en parodi.
 Aktor, du stiller så utrolige dårlige spørsmål, det er problemet.
 Aktor er på en annen planet.
 Det har vært en dårlig saksforberedelse til saken fra aktors side.”

Statsadvokaten opplyser for øvrig at sorenskriver C på eget initiativ i ettertid har ringt ham, slik at eventuelle uoverensstemmelser mellom sorenskriveren og statsadvokaten for fremtiden er ryddet av veien.

Rettens to meddommere har også avgitt uttalelse.

Meddommer G har i hovedsak erklært at han ikke har innvendinger mot sorenskriverens administrasjon, og at klagen på de fleste punkter synes uberettiget. Han har for øvrig uttalt at ”Statsadvokat E var nok den som måtte tåle noen kommentarer fra sorenskriver C”.

Meddommer H har også støttet sorenskriveren, ved at hun tar begrunnet avstand fra flertallet av klagepunktene. Imidlertid har også hun en særlig kommentar som gjelder ”Respekt for sakens øvrige aktører”. Her uttaler hun følgende: ”Statsadvokat E, her er jeg enig i at C var for spydig.”

Tilsynsutvalget for dommere ser slik på saken:

Tilsynsutvalget legger til grunn at saken nå er klar for realitetsbehandling. Slik saken er opplyst, finner utvalget det åpenbart unødvendig å høre partenes muntlige forklaringer, jf domstoloven § 238 andre ledd, andre setning. Ingen av partene har bedt om dette.

Tilsynsutvalget for dommere kan treffe vedtak om disiplinærtiltak dersom en dommer forsettlig eller uaktsomt overtrer de plikter som stillingen medfører, eller for øvrig opptrer i strid med god dommerskikk. Dette innebærer med andre ord at dommeren kan bebreides.

Når det gjelder de enkelte klagepunktene, bemerker utvalget følgende:

Noen saker er av en slik art og størrelse at domstolen nøye må vurdere om rettslokalene tilfredsstillende de krav og forventninger saken reiser. Særlig gjelder det hvor man på forhånd er klar over at publikumstilstrømningen vil være stor, og hvor også flere representanter for media har meldt sin interesse. Der det er mulighet for det, uten at det skapes for store praktiske ulemper for retten og de øvrige aktørene, bør man legge forholdene til rette for at flest mulig kan være til stede. Imidlertid har ikke alle domstolene tilgang til store nok rettssaler, og det er heller ikke alltid de lokale forhold ligger til rette for en flytting av saken utenfor domstolen. Det kan ikke anses kritikkverdige i form av en disiplinærreaksjon, når dommeren beslutter at saken skal avvikles i embedets egen og største rettssal.

Når det gjelder klagernes anførsel om at de ble utvist, kan heller ikke dette klagepunktet føre frem. Det kan nok på mange måter oppfattes som en konflikt mellom de pårørendes interesser og vår prosesslovgivning når de pårørende også skal avgi vitneforklaring. Hovedregelen er at vitner ikke skal være til stede under forhandlingene før de selv er avhørt, jf straffeprosessloven § 129 første ledd. Unntak kan gjøres bl.a. når partene samtykker, men det var ikke tilfelle her. Dette er for øvrig en situasjon der

bistandsadvokaten har en viktig oppgave i å forklare sine klienter årsaken til det de vil kunne oppfatte som en ”utvisning”.

Klagerne har sterkt fremhevet en følelse og oppfatning av at sorenskriveren har hatt en mangel på respekt for rettens aktører. Det er vanskelig for utvalget å danne seg noen sikker, begrunnet oppfatning om dette. Utvalget kan etter det som er opplyst ikke se bort fra at det har vært en unødvendig negativ stemning i rettssalen, og at prosessledelsen fra tid til annen kan ha forsterket allerede tilstedeværende motsetninger og sterke følelser.

Når det gjelder spørsmålet om ivaretagelse av vitners velvære, viser utvalget til straffeprosessloven § 136 første ledd. Retten – i praksis rettens formann – har plikt til å påse at avhør er egnet til å fremkalle en klar og sannferdig forklaring. Samtidig skal det tas rimelig hensyn til vitnet.

Bistandsadvokaten har fullt ut sluttet seg til klagerens fremstilling, og han har for egen del fremhevet hvorledes han ble nektet å gjennomføre den eksaminasjonen han mente var nødvendig, slik at han til slutt ga opp. Også dette punktet finner utvalget noe uklart. Bl.a. viser utvalget til at en bistandsadvokat bare i svært begrenset utstrekning gis anledning til å stille spørsmål til tiltalte, og da skal spørsmålene begrenses til det som måtte ha betydning for de borgerlige rettskrav.

Tilsynsutvalget deler ikke klagerens oppfatning om at det var uberettiget av sorenskriveren å kritisere at det samme dag som forhandlingene startet, ble vist en dokumentarfilm på fjernsynet som gjaldt nettopp denne saken, og hvor noen av klagerne deltok. Det er ingen tvil om at en slik fremvisning kan ha en uheldig effekt i form av påvirkning på en eller flere av rettens aktører. Den enkelte medvirker har neppe herredømme over fremvisningstidspunktet. Selv om det er noe uklart hvorledes kritikken ble fremført, forutsetter utvalget at sorenskriverens kritikk rettet seg mot den aktuelle fjernsynskanalen, og ikke mot deltakerne.

Før tilsynsutvalget tar for seg forholdet til sakens aktor, statsadvokat E, er utvalgets foreløpige oppsummering følgende:

De foreliggende uttalelser tyder på at hovedforhandlingen ble administrert på en måte som ikke fullt ut ivaretok de hensyn som bør tas til alle impliserte. Det skal ikke være nødvendig at pårørende/etterlatte forlater hovedforhandlingen med et slikt inntrykk som her er skapt. Det er likevel vanskelig å fastslå at sorenskriveren har gått utenfor rammen av det relativt vide spillerom en administrator må innrømmes innenfor de grenser prosesslovgivningen setter. Samtidig kan det virke som om sorenskriveren ikke fullt ut har forstått at enkelte saker krever noe annet og mer enn en formelt korrekt prosessledelse. Det er ikke alltid like lett for de ”ikke-profesjonelle” aktørene å forstå hvorfor retten treffer de beslutninger som treffes, eller hvorfor administrator fra tid til annen griper inn i partenes spørsmål og spørsmålsstilling, og attpåtil noen ganger må stanse eksaminasjonen fullstendig.

De klagepunkter som klagerne anfører, og som gjelder dem selv, er alvorlige nok. Utvalget finner det likevel ikke tilstrekkelig godtgjort at disse kvalifiserer for disiplinærtak.

Det utvalget imidlertid ser som særlig alvorlig, er sorenskriverens oppførsel overfor sakens aktor, statsadvokat E. Her foreligger det mange, og nokså samstemte uttalelser. Statsadvokat E har ikke inngitt klage, og er derved ikke part i saken. Tilsynsutvalget finner

imidlertid at de ankepunkter som her er fremført, både fra ham selv og andre, er av en slik karakter at utvalget finner å ville ta forholdet opp til behandling av eget tiltak, jf domstoloven § 237 tredje ledd.

Den uttalelsen som statsadvokaten selv har gitt, tilsier at sorenskriveren har gått for langt i sin måte å stoppe eller irttesette statsadvokaten på. Det er uakseptabelt at rettens formann gjennomgående opptrer sarkastisk og nedlatende slik statsadvokaten har beskrevet, og det er heller ikke i tråd med god dommerskikk å ordlegge seg slik dommeren her har gjort, jf de konkrete eksemplene som er gitt. Utvalgets inntrykk av statsadvokatens opplevelse bekreftes og forsterkes ytterligere ved den generelle del av uttalelsen som også embetsleder ved Y statsadvokatembeter har underskrevet på. Det er mer enn alvorlig når situasjonen er slik at enkelte aktorer nekter å aktorere straffesaker ved denne tingretten fordi de ikke klarer å gjennomføre hovedforhandling på en forsvarlig måte når sorenskriver C administrerer. Utvalget har også merket seg at bistandsadvokaten, advokat D, har uttalt at også han under forhandlingene sterkt reagerte på sorenskriverens opptreden overfor statsadvokaten. Utvalget har videre merket seg at begge meddommere synes å være av den oppfatning at sorenskriveren gikk for langt overfor aktor.

Det er tilsynsutvalgets oppfatning at sorenskriver C i sin opptreden overfor statsadvokat E har opptrådt i strid med god dommerskikk, og at dette kvalifiserer for disiplinærtiltak i form av kritikk, jf domstoloven § 236 andre ledd.

Tilsynsutvalget for dommere har etter dette fattet slikt enstemmig vedtak:

Sorenskriver C, X tingrett, gis kritikk for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk.

* * * * *

Tilsynsutvalgets vedtak kan ikke påklages etter forvaltningslovens regler. Partene i saken kan bringe utvalgets vedtak inn for tingretten ved søksmål. Søksmålsfristen er to måneder etter at partene ble underrettet om tilsynsutvalgets vedtak. Det vises nærmere til domstoloven § 239.

Kopi av dette vedtak sendes Domstoladministrasjonen og Justisdepartementet t.o.
Kopi sendes også statsadvokat E t.o.